

Az eszmék harcának tükröződése a Belügyi Szemlében a rendszerváltásig

DEÁK József

Mint napjainkban sajnos tapasztalhatjuk, a hidegháború a két világrendszer megszűnésével, a rendszerváltásokkal, az európai uniós és NATO-csatlakozásokkal sem fejeződött be véglegesen. Sőt, az ukrajnai válság következtében újraéledt a II. világháborút követően Európát és a világot keleti és nyugati részre osztó, klasszikus hidegháború ideológiai-eszmei küzdelme is. A Belügyi Szemlében megjelent, ilyen tartalmú írások alapján mi jellemezte ezt a pszichológiai propagandaháborút régen, s milyen eszközökkel, módszerekkel folytatták? Leszűrhetők-e a mai kornak szóló tanulságok mindezekből?

Fél évszázad sem telt el békében a hidegháború által több évtizeden át megosztott Európában a II. világháború lezárása után, amikor 1991 tavaszán a Balkán-félszigeten, Jugoszláviában újra megszólaltak a fegyverek. Szerencsére – némi ideológiai pengeváltást leszámítva – ebből nem lett újabb világegés, mint ahogy a száz éve kitört, tízmilliók életét kioltó I. világháború után, amikor a háborús borzalmak „örök időkre” leszűrt tanulságán is csak alig két békés évtizeden át lehetett gondolkodni – az egyre erősödő ideológiai küzdelem hozzájárult a második világegéshez.

Napjainkban – mintha semmi sem történt volna az eltelt száz évben – szintén változatlan lendülettel működik a „mindent megfontoltam, mindent meg gondoltam” elv alapján születő politikai döntések rövidlátása. A hidegháború utáni időszak sok fontos fejleménye igazolta a civilizációs paradigmát. (Huntington szerint ugyanis a hidegháború utáni világ összetartásának, széthúzásának és konfliktusainak szabályait a kultúra és a kulturális – végső szinten civilizációs – identitások alakítják.¹ Könyvében már 1998-ban megjósolta az orosz–ukrán konfliktust, a mai helyszínekkel...) Ilyen a Szovjetunió és Jugoszlávia felbomlása, az egykori területükön kialakult háborúk.²

Mint napjainkban tapasztalhatjuk, a hidegháború és fő jellemzője, az eszmei küzdelem sem került végleg a történelemkönyvek lapjaira a bipoláris világ megszűntével, sőt újabb, iszlám-terrorista arcvonallal gyarapodott. A Magyarország szomszédságában zajló ukrán–orosz konfliktus aktuális történéseiről szóló, egymásnak ellentmondó híradásokról hamar kiderült, hogy a felek a szárazföldi katonai műveletekkel egy időben – az őket támogató világhatalmi erőközpontokkal közösen – hír-, média-, eszmei-ideológiai, összefoglalóan pszichológiai háborút is folytatnak...

1 Huntington (2014) 15.

2 Huntington (2014) 43.

Tanulmányunkban a bő hat évtizede fennálló Belügyi Szemle hasábjairól, a folyóirat születés kori hidegháborús csúcstól az enyhülés meghatározó eseményének számító csúcskonferencián át a magyar rendszerváltásig, ideológiai töltetük alapján kiemelt írásokat elemzünk. Az ideológiai háború lényegének, mozgatórugóinak, működtető törvényszerűségeinek nyitját, káros hatásai csökkentésének lehetséges módozatait keressük. Anthony de Mello szavaival élve: „Az emberek pénzért és hatalomért is ölnek. De a legkegyetlenebb gyilkosok mégis azok, akik a saját gondolataikért ölnek.”³

Ideológiai háborús lélektan

A pszichológiai, ideológiai háború nem a fejlett emberi civilizáció modern szellemi találmánya! Nincs új a nap alatt, már Szun-ce is megírta a *Háború művészete* című művében, hogy „aki igazán ért a hadviseléshez, úgy töri meg az idegen sereget, hogy nem vív csatát vele; úgy foglalja el az idegen várofsalat, hogy nem ostromolja meg; úgy semmisíti meg az idegen fejedelemségeket, hogy nem tart sokáig (a háború). S minthogy a (kölcsönös) sértetlenség által igyekszik győzni az égalattiban, a fegyverek alkalmazása nélkül is biztosítani tudja magának az előnyöket.”⁴ Mi ez, ha nem a pszichológiai hadviselés első megfogalmazásainak egyike? Az eszmei-ideológiai téren folytatott küzdelem pedig nem más, mint a pszichológiai, lélektani háború egyik megnyilvánulási formája.⁵

A hatalmi önérdék igazi virágkorát a II. világháborút követő (h)idegháborús időszak jelentette, de a világpolitikai történések hatására, mint azt tapasztalhatjuk napjainkban is, bármikor elburjánzik, hisz ebben az esetben „a világ leghatékonyabb szerszáma arra, hogy az igazságból félrevezetést csináljunk.”⁶ Az *ideológia* kifejezés két görög szó, az *idea* ('eszme, elvont képzet'), valamint a *logos* ('logika', itt 'tudomány') alkotta összetétel. Mai jelentésében egy-egy ideológia, eszmerendszer célja egy fennálló politikai berendezkedés fenntartása, átalakítása, esetleg megdöntése. A *Hadtudományi lexikon* szócikke szerint a pszichológiai háború, lélektani hadviselés általános értelemben az egymással szemben álló felek morális instabilitását célzó szisztematikus tudati-pszichikai fellazítása a lélektani törvényszerűségek alapján szerkesztett információk, tudatosan konstruált, demoralizáló tudatelemek felhasználásával. Konkrét értelemben a II. világháború után kialakult hidegháborús időszak kifejezése arra a kölcsönös törekvésre, amelynek keretében a szemben álló világrendszerek egymás társadalmának körében szisztematikus propagandát folytattak azért, hogy minél több embert szembefordítsanak a saját politikai-gazdasági rendszerével és kormányzatával, s az ellenfél táborából minél többekben keltsenek rokonszenvet maguk iránt.⁷

Egy frissebb hadtudományos meghatározás a fenti gondolatokat a következőképpen aktualizálta: „A pszichológiai műveletek azokat a tervezett pszichológiai tevékenységeket jelentik, amelyek háborúban és békében egyaránt alkalmasak az ellenség és a

3 De Mello (2005) 17.

4 Szun-ce (i. e. 514–496)

5 Krüszko (1999) 11.

6 De Mello (2005) 79.

7 Szabó (1995) 812.

saját erők, valamint a semleges érintettek magatartásának, szellemi beállítottságának és viselkedésének befolyásolására, a politikai és katonai kitűzések elérése érdekében. A pszichológiai műveletek céljai közt szerepel a ráhatás az ellenség, ellenfél gondolkodására, érzelmeire; viselkedésük, szándékuk befolyásolása; erősíteni a saját erők szimpátiáját a kitűzött célok elérésére; elnyerni az ellenfél vagy a határozatlan népszerűség támogatását és együttműködési készségét.”⁸

Mennyire másként, hamisan cseng a *Világpolitikai kislexikon* eszmei harcról szóló, a helsinki záróokmány aláírása korabeli megfogalmazása a keleti blokkban egyeduralkodó marxista-leninista ideológiára „hangszerelve”. Eszerint a hatalmon lévő osztályok ugyan már régóta igyekeznek felhasználni az ideológiát és a propagandát külpolitikai céljaik érdekében is, az ideológiai harc azonban akkor vált a nemzetközi kapcsolatok részévé, amikor az uralkodó rendszerek elengedhetetlen szükségét látták annak, hogy más országok lakosságát ideológiailag befolyásolják, s lehetőség nyílt erre. Az ideológia és a külpolitika azelőtt nem állt ilyen szoros összefüggésben egymással. A néptömegek egyre aktívabbak, s jelentősen megnövekedett a hatásuk a külpolitikára is, ezért ideológiai-politikai meggyőzésük igen fontos feladat lett. Mindegyik osztály elsősorban a saját tömegeit igyekszik eszmei hatókörébe vonni, de az ideológiai harcot arra is felhasználja, hogy bomlassza az osztályellenfél eszmei egységét, befolyásával minél nagyobb teret nyerve annak soraiban.⁹

Magyarország második világháborút követő politikai élete – a keleti blokk országaiéhoz hasonlóan – a hidegháború időszakában hangos volt az ideológiai harctól. A rendszer sajátosságaiból adódóan nem különbözhetett ebben a magyar rendvédelem-történet korabeli meghatározó, közbiztonságot szavatoló szervezetének, a rendőrségnek, majd a Belügyminisztériumnak a központi elméleti folyóirata: a Rendőrségi Szemle, illetve – 1963-tól – a főként belőle létrehozott Belügyi Szemle sem.¹⁰

Az eszmék (harc)mezején

Az 1950-es évek éles ideológiai propagandaküzdelve, (h)idegháborúja („az osztályharc éleződik, a harmadik világháború elkerülhetetlen”, McCarthy amerikai szenátor „boszorkányüldözése”, a Rosenberg házaspár kivégzése atomkémkedés vádjával) tartós, mélyen rögzült ellenségek kialakulásához vezetett. Az amerikai–szovjet rivalizálás a végletekig polarizálta a nemzetközi politikát, de a szocialista országok belpolitikai életét is. A kétpólusú világban a fekete-fehér, imperializmus-szocializmus, szabad-rab, barát-ellenség szemlélet megszokottá vált, az alternatív, kompromisszumos lehetőségek beszűkültek. A hidegháborús konfrontáció nemzetek tragédiájához, országok természetellenes, erőszakos szétszakításához vezetett (Korea, Vietnam, Kína és Tajvan, Németország), amelyhez a keleti blokkban még a belpolitikai idegháború, az osztályharc éleződése jegyében társadalmi rétegek, népes embercsoportok (például

8 Haig–Várhegyi (2005) 209.

9 Uo. 195.

10 BM (1962)

kulákok, burzsoák, „osztályidegenek”, nemzetiségiek), egyházak tragédiája is társult. Az ötvenes évek elejének vasfüggöny-politikája a keleti tömb országait szinte teljesen elzárta a külvilágtól, és csak igen keveseknek adatott meg, hogy a nyugati világról személyes tapasztalatokat szerezzenek.¹¹

Az alábbiakban – a teljesség igénye nélkül – felidézzük a magyar és világtörténelem néhány, a Belügyi Szemlében, a belügyi (valójában párt-) propaganda által bemutatott eseményét, kiegészítve napjaink kutatási eredményeivel.

„A Vörös Hadsereg, felszabadítva a városokat, falvakat, azonnal segítette az élet megindulását. A szovjet város- és községparancsnokok vitték a felszabadított területek életébe a rend és a szervezetség elemeit.”¹² A szovjet megszállás súlyos atrocitásokkal járt együtt. Erőszakoskodások, rablások történtek, a hadijog figyelmen kívül hagyásával mintegy 170–180 ezer civil személyt hurcoltak el a Szovjetunióba kényszermunkára, s több tízezer német anyanyelvű lakost is deportáltak. Egyesek 50–70 ezerre, mások 150 ezerre, megint mások „százazrekre” teszik a szovjet Gulagokban elpusztult magyarok számát.¹³ A keleti tömb országai nem csatlakoztak Az emberi jogok egyetemes nyilatkozatához (ENSZ), hiszen például a koncepciós perekben alkalmazott Visinszkij-féle jogértelmezés szöges ellentétben állt az emberi jogokkal, mint például:

„9. cikk. Senkit sem lehet önkényesen letartóztatni, őrizetbe venni vagy száműzni.

10. cikk. Minden személynek teljesen egyenlő joga van arra, hogy ügyét független és pártatlan bíróság méltányosan és nyilvánosan tárgyalja, s ez határozza meg egyrészt jogai és kötelezettségei felől, másrészt minden ellene emelt bűnügyi vád megalapozottsága felől.

11. cikk. 1. Minden büntetendő cselekménnyel vádolt személyt ártatlannak kell vélelmezni mindaddig, amíg bűnösségét nyilvánosan lefolytatott perben, a védelméhez szükséges valamennyi biztosíték mellett, törvényesen megállapítják.”¹⁴

Bő hat évtized távlatából ma már tudjuk, mit jelentett a másik jogértelmezési gyakorlat, amely az elveiből aligha volt sejthető... „A bírói döntés (mind a polgári, mind a bűnvádi eljárás során hozott ítélet) meggyőző volta jelenti – állapítja meg a lengyel származású Andrej Januarjevics Visinszkij akadémikus (a sztálini tisztogatási politika egyik főszereplője, a Szovjetunió főügyésze, majd jelentős kormányzati pozíciók birtokosa, 1939-től a szovjet Tudományos Akadémia tagja) – a bizalom felkeltését abban a tekintetben is, hogy az ügygel kapcsolatos összes körülményt a bíróság kimerítően elemezte, hogy az ügy eldöntésével a bíróság számba vette mindazokat a körülményeket, amelyeknek megállapítása és felderítése egyáltalán lehetséges volt.”¹⁵

Visszatekintve a vége felé már az enyhülés bölcsőjének számító 1960-as évek szintén meglehetősen „hektikusak” voltak, ellentmondásos elemeket tartalmaztak. A végletes fenyegetések, helyenként fegyveres konfliktusok, sőt háborúk váltogatták egymást az

11 Fischer (2014) 130.

12 *Hazánk felszabadulásának 20. évfordulójára.* 6–7.

13 Gergely-Izsák (2000) 225.

14 Fischer (2014) 131.

15 Füstös (1953) 271.

őszinte vagy kevésbé őszinte gesztusok sorával.¹⁶ Amerika és Európa független nyugati maradéka – amelyet a Szovjet-Oroszország feltartóztatásának közös célja, valamint a hasonló politikai és gazdasági rendszerek, s ebből következően a hasonló ideológiai irányultság kötött össze – az újonnan alakult atlanti világ geopolitikai magjává vált, amelyet elsősorban a transzeurázsiai kínai–szovjet tömbbel szembeni megmaradás kötött le.¹⁷

Az Európai Biztonsági Konferencia Brezsnyev számára pótléket jelentett az elmaradt német békeszerződés helyett – mely utóbbit Hruscsov képtelen volt kicsikarni berlini ultimátumával –, és a háború utáni status quo általános elismerését.¹⁸ Már 1975 őszére az enyhülés nyílt válságba került, melynek oka a brezsnyevi offenzív-expanzív harmadikvilág-politikában keresendő: az európai status quo tiszteletben tartása mellett a harmadik világban a status quo módosításának szovjet kikényszerítése egyre markánsabban jelentkezett. A Szovjetunió mint „kihívó” világhatalom az 1970-es évek második felében, tapasztalván a nyugati világban az olajárrobbanás kiváltotta jelentős gazdasági problémákat, nem tanúsított „önmérsékletet”, egyoldalú előnyök megszerzésére törekedett a világ távoli, geostratégiailag felértékelődő régióiban. Ez az offenzív magatartás, az erőpolitika szisztematikus alkalmazása potenciálisan egy új világ status quójának képét vetítette előre, s ez ellentmondott a SALT-I szerződésben és az enyhüléskódexben megfogalmazott szovjet–amerikai bilaterális kapcsolatok alapelveinek.¹⁹

Gorbacsov gyökeresen megváltoztatta a Szovjetunió mindenki számára megszokott külpolitikai koncepcióját, elutasítva a Nyugattal történő konfrontációt, megszüntetve a nemzetközi kapcsolatok átideologizálását. Gyakorlatilag visszautasította a bolsevikok Brezsnyev alatt „proletár internacionalizmussá” korszakolt „vörös expanzióját” is.²⁰ A kommunista rendszer azonban már nem viselte el a reformokat, bukása – Timothy Garton Ash brit történész-publicista szavaival élve – „Lengyelországban tíz évbe telt, Magyarországon tíz hónapba, Kelet-Németországban tíz hétbe, Csehszlovákiában tíz napba.”²¹

A fenti folyamatok fényében világosan kirajzolódik az 1979-es évet nyitó Belügyi Szemle első oldalain megjelent Lakatos Ernő-cikk²² egyik-másik gondolatának harsány propagandafelhangja. A szocializmus már önmagában – a pusztta létével, gyarapodásával, emberközpontúságával, létbiztonságával, életkörülményeivel – is kihívás a válságból válságba, társadalmi gondokból társadalmi gondokba zuhanó, a tömegeknek életcél, életideált nyújtani többé nem tudó, az embert kilátástalanságban, létbizonytalanságban tartó tőkés renddel szemben. Minden nép szuverén joga, hogy olyan társadalmi rendszerben, olyan törvények alapján éljen, amilyenben akar. A népek, nemzetek eme joga elvitathatatlan, a legegyetemesebb, a legalapvetőbb emberi jog. Ezt a kapita-

16 M. Szabó (2008) 9.

17 Brzezinski (2013) 28–29.

18 Kissinger (1996) 757–758.

19 Fischer (2014) 293.

20 Anyiszimov (2010) 519.

21 Horváth–Paragi–Csicsmann (2013) 281.

22 Az MTI vezérigazgató-helyettese.

lista országok vezető köreinek a realitások számbavételével el kell fogadniuk. A hidegháború korszaka óta józanul nem beszélhetnek a szocialista társadalmi rend képviselőiről mint felszabadítandó „rab nemzetekről”, „csatlós országokról”, a „vasfüggönyön túl élőkéről”, s magukról mint „szabad világról”.²³ Ma már (a cikk óta történtek fényében) tudjuk, mennyi igazság rejtett mindebben. Igaz, más aspektusból szemlélve...

Alkalmazott módszerek

Az eszmék nemzetközi méretű harcában a „Ki kit győz le?” kérdése minden időben sajátosan jelent meg. A korabeli ideológiai küzdelem éles, tartalmát és módszereit tekintve igen sokszínű volt. Szinte nem volt az életnek egyetlen olyan területe sem, amellyel kapcsolatban ne alakult volna ki ideológiai konfrontáció, miközben a módszerek egy-egy részre tartalmaztak direkt és indirekt mozzanatokat, támadó és javaslattevő megnyilvánulásokat.

Az ideológiai küzdelemben – a Belügyi Szemle cikkei szerint – a nyugati propaganda általánosan alkalmazott módszere volt a kétszínűség, azaz ugyanarról a témáról más kommunikált befelé, a saját országa, és más kifelé, elsősorban a szocialista országok felé. A másik általános módszere a differenciáltság, amelyet elsősorban a nemzeti hagyományokra és tradíciókra épít. Például a nacionalizmus szítása általános cél, de módszerei sokban különböznek attól függően, hogy a magyarokra vagy a románokra kívánnak-e hatni. Az általános módszerek közül ki kell emelni az egyénre történő koncentrált ráhatást, az individuális törekvésekre való serkentést. Az egyén lehetőségeinek és felelősségének túlhangsúlyozásával, a boldogulás egyéni útjainak túlértékelésével is próbálták a szocializmus kollektivitásban rejlő erejét mételyezni. Új módszerként jelentkezett a helsinki záróokmányt követően az egyes országok befelé fordítása a nemzeti múlt indokolatlan mértékű felidézésével.

A burzsoá tájékoztatási rendszer a gyors információtovábbítás technikáját az értelem elhomályosítására vagy kilúgozására használja fel, hangoztatva, hogy a gyorsaság elősegíti a megértést és a felvilágosítást. Robert E. Gooden, az USA Wells egyetemének professzora *A manipuláció politikája* című könyvében úgy vélekedik, a manipuláció – a lélektani hadviselés fő módszereként – magában foglalja a valós, szükséges információk melletti többletet is, amelyben szinte képtelenség eligazodni. Lelepleződés esetén pedig azonnal tálni kell egy újabb információt a figyelem elterelése érdekében. A dezinformáció nem más, mint feltevés, amelynek célja az emberek tudatos félrevezetése, szándékosan hamis információk átadása a valóságról. Közlése történhet szenzációként, újdonságként vagy feltevésként.²⁴

²³ Lakatos (1979) 5–7.

²⁴ Burján (1988) 7–8.

„Szülőföldünk” a nagy adók árnyékában

1950-ben az USA létrehozta és a Külügyminisztérium mellett működtette az úgynevezett Lélektani Hadviselés Testületét. Ezt 1951-ben a lélektani hadviseléssel kapcsolatos hivatal váltotta fel, amelyet már közvetlenül az USA Nemzetbiztonsági Tanácsának rendelték alá. Truman elnök az új irányító szerv funkcióját a lélektani hadműveletek megtervezésében, koordinálásában és végrehajtásában jelölte meg. A hivatal elsősorban a hatalmas propagandaapparátus irányítását biztosította, illetve igyekezett a lehető leghatékonyabb propagandatámogatást nyújtani az amerikai politikai törekvésekhez. Eisenhower 1953-ban már közvetlen elnöki irányítás alá vonta a szervezetet. Az USA lélektani hadviseléssel és ideológiai diverzióval foglalkozó szerveinek tevékenységét a Nemzetbiztonsági Tanács hangolja össze. Ezen belül a helsinki záróokmány aláírását követő időszakban, 1983 januárjában egy különleges tervezőcsoportot hoztak létre a nemzetbiztonsági főtanácsadó elnökletével. Tagjai között van a külügy- és a hadügyminiszter, valamint az Egyesült Államok Információs Ügynökségének (United States Information Agency, USIA) és Nemzetközi Fejlesztési Hivatalának (United States Agency for International Development, USAID) igazgatója. E testület főként a hosszú távú stratégia fő irányvonalait dolgozza ki. Felügyeli mindazokat a hivatalokat, amelyek a propagandával és ideológiai diverzióval foglalkoznak.

A Nemzetbiztonsági Tanács mellett, 1982-ben megkezdte működését a Nemzetközi Kommunikációs Ügynökség (International Communication Association, ICA), amely kidolgozza és terjeszti a külföldi propagandára vonatkozó irányelveket. Az USIA feladata volt, hogy más országok nyilvános állásfoglalásainak befolyásolásával elősegítse az USA külpolitikai céljainak megvalósítását. Kiemelkedő szerepe volt a külföldi közvélemény ideológiai átformálásában, az USA polgári és katonai szervei által külföldön végrehajtott propagandaműveleteinek összehangolását végezte. Emellett a világ 127 országában működő 210 kirendeltsége segítségével terjesztette a 25 nyelven kiadott 60 újságot. E hatalmas propagandaszervezet főállásban 9300 főt foglalkoztatott, és évi költségvetése 1986-ban meghaladta a 786 millió dollárt. Az USIA irányításával működött az egész világot átfogó, legnagyobb rádióállomás, az 1942-ben, az amerikai politika magyarázata, a világban történő eseményekről szóló manipulatív közlések sugárzása céljából létrehozott Amerika Hangja.²⁵

A Nyugat rádiópropagandája – elsősorban a Szabad Európa Rádió, az Amerika Hangja, a Szabadság Rádió soknyelvű adásai révén – kiemelt szerepet kapott a két rendszer ideológiai küzdelmében.²⁶ Az Amerika Hangja mintegy 2700 főt foglalkoztatott és 105 rádióállomást működtetett a világ különböző részein. Programjait 42 nyelven sugározta, hetente összesen 970 óra terjedelemben. Egy középhullámú és öt rövidhullámú átjátszóállomása nyolc szocialista ország nyelvén sugárzott programokat, magyarul naponta két órán át.

²⁵ Uo. 3.

²⁶ Fischer (2014) 131.

A Szabad Európa Rádió 1949-ben kezdte meg működését. Az USA külpolitikai érdekeinek szolgálatában öt államnak – Bulgária, Lengyelország, Románia, Csehszlovákia, Magyarország – sugárzott speciális adásokat. Müncheni központjának összlétszáma meghaladta az 1700 főt, legnagyobb kihelyezett irodája Bécsben működött. A Münchenben működő, „magánjellegű”, „hidegháborús csökevényeknek” is tartott amerikai adóállomások közül a „Szabad Európa Rádió a kelet-európaiakhoz öt nyelven, 46 hullámhosszon szolt (napi 20 óra Csehszlovákiának szánt adás, 19 óra Lengyelország és Magyarország számára stb.), illetve a Szovjetunió népeinek 36 hullámhosszon sugárzott a Szabadság Rádió”.²⁷ A Szovjetunió elleni ideológiai diverzió egyik központja, a Szabadság Rádió 1951-ben kezdte meg működését. Tevékenysége a CIA tervei alapján nem korlátozódott a rádióadás felforgató tevékenységére, hanem igyekezett az enyhülés vívmányait aláásni és nehezíteni a különböző társadalmi és politikai rendszerű államok közötti együttműködést. Az angol külföldi rádiópropagandát a BBC External Services végezte, amely 3500 főt foglalkoztatott. Ez volt a nyugati világ legnagyobb tapasztalattal rendelkező, látszatra független kommunikációs szervezete, 70 adóállomáson keresztül 46 nyelven sugárzott programokat, heti 725 óra terjedelemben, magyarul napi 2 óra 15 percben. Műsorainak hangnemében – más nyugati adókhoz képest – igyekezett a lojalitás látszatát kelteni, tartózkodva az éles kirohanásoktól, ügyesen manipulálva az objektív híryanagokat, elsősorban a szocialista országok értelmiségét megcélozva. A Deutschlandfunk és a Deutsche Welle rádióállomások 1953, illetve 1960 óta heti 806 órában, 37 nyelven sugároztak propagandaközleményeket, magyarul napi 2 órában. 1982-ben éves költségvetésük 330 millió márkára rúgott, központjuk pedig Kölnben volt.²⁸

Az antikommunista propagandában kiemelkedő szerepe volt a Szabad Európa Rádióknak, amely a legkártékonyabbnak ítélt adó volt, adásidejénél és – ebben minden versenytársa egyetértett – az információátadás gyorsaságánál és pontosságánál fogva, amely a kommunista országok sajtójának rendszeres tanulmányozására és rádióik lehallgatására támaszkodott. „Helyettesítő” rádióként eljátszotta a szerepet, milyennek kellett volna lennie egy független rádióknak a célba vett országok mindegyikében.²⁹

A fellázító propaganda elleni harc eleve kudarcra volt ítélve, ezt ma már nem nehéz kiolvasni az imperialista propaganda elleni fellépésre sarkalló sorokból. „Kiindulási alapja a szocialista építőmunkánk javítása, hatékonyságának fokozása. Az imperialista propaganda ugyanis alapvetően társadalmi fejlődésünk konfliktusainak, intézményrendszerünk fogyatékoságainak talaján keletkezik, fontos tehát, hogy a társadalom különböző rétegeiben felmerülő jelenségeket az imperialista propaganda egyes elemeit mint jelzéseket hasznosítsuk eredményeink növeléséhez, hibáink kijavításához.”³⁰

Ezt szolgálta lényegében már korábban is a Magyar Rádió rövidhullámú, 1955-ben indult, külföldieknek szánt sugárzása, *Szülőföldünk* címmel. Adásaiban kiemelt figyelmet fordítottak a külföldre emigrált magyarok és általában a külföld „tájékoztatásá-

27 Deák (2014) 136.

28 Burján (1988) 4.

29 Hrivnák, (1989) 23.

30 Hrivnák (1989) 24.

ra”, azaz a hazai viszonyok minél jobb színben való feltüntetésére, műsoraival egyfajta honvágyat és nosztalgiát is kiváltva belőlük. Az emigrációnak sugárzott *Szülőföldünket* 2005-ben szüntette meg a Magyar Rádió, egyrészt azért, mert az interneten vagy műholdon keresztül már a hazai adások is követhetőek voltak, másrészt pedig eddigre a korábbi hallgatóság egy része hazatelepült.³¹

Másként és más céllal a *Szülőföldünk* ma is működik rövidhullámon (2011 óta szünetel) és műholdon. Ez immár a kontinentális időzónákat figyelembe vévő, az öt kontinensen élő, dolgozó, pihenő honfitársainknak szóló, magyar nyelvű, napi, informatív hír-, esemény- és kulturális tartalommal kitöltött, tájékoztató válogatóműsor az MR1 Kossuth Rádió kínálatából. A *Szülőföldünk* című program szól mindazoknak, akik szeretnének igényesen tájékozódni, mi is történt az anyaországban és a Kárpát-medencében a magyar lakta területeken. A rövidhullámú sugárzás átmenetileg szünetel (az adások az interneten érhetőek el).³² Észak Amerika: 6150 kHz, 03.00–04.00. Európa: 3975 kHz, 06.00–07.00 és 23.00–24.00; 6025 kHz, 12.00–13.00; 6140 kHz, 18.00–19.00.

Összegzés

Írásunkban röviden áttekintettük a pszichológiai hadviselés működését a bipoláris világ fennállása során. Mindeközben megbizonyosodhattunk afelől, hogy Szun-ce kínai hadvezér meglátásai milyen pontosan beigazolódtak az azóta eltelt 2,5 ezer év során.

Sorra vettük az ideológiai háború működésének lélektani törvényszerűségeit, s hogy ezeket milyen propagandamódszerekben láthatjuk viszont alkalmazás közben. A Belügyi Szemléből kiválogatott, ideológiai tartalmú írások egyes részeit összevetettük a ma már objektívebb, a régi, jól ismert propagandaszólamokat nélkülöző, viszont esetleg újakkal áthatott képpel. Figyelemmel kísérhettük, miként finomodott és vezetett a nyugati propaganda a hidegháború tombolásának időszakától az enyhülési folyamat beköszöntén át a rendszerváltásokig, a bipoláris világ megszűnéséig.

A pszichológiai-ideológia háború propagandaeszközei közül számba vettük a külföldre sugárzó rádióállomásokat és módszereiket is. A számukra meghatározott célok, elérési útjaik nem változtak az internet világában sem. Ha nem szeretnénk a manipuláció áldozataivá válni, gondoljunk a tanulmányban bemutatott megoldásokra!

Végezetül fontos megjegyezni, hogy a bő hat évtizede működő Belügyi Szemle minőségét mindvégig inkább a szakelméleti, rendészeti, rendvédelmi tartalmú írások határozták meg, semmint a politikai cikkek. A hat évtized során bekövetkezett politikai eseményekkel kapcsolatosan mindig csak a politikai környezet által elvárt legszükségesebb reakciókkal találkozhattunk.

31 A rádiózás története Magyarországon.

32 Az MR külföldre irányuló adásai és frekvenciák.

IRODALOMJEGYZÉK

A rádiózás története Magyarországon. Forrás:

http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszet/index.php?option=com_tanelem&id_tanelem=553&tip=0
(2014. 12. 3.)

Anisimov, Evgenyij Viktorovics (2010): *Isztorija Rosszii ot Rjurika do Putyina. Ljugyi szobütviya datü.* (Oroszország története Ruriktól Putyinig. Emberek, események, dátumok.) Szentpétervár, Pityer Kiadó.

Az MR külföldre irányuló adásai és frekvenciák. Forrás: www.radio.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=238&Itemid=38 (2014. 12. 3.)

BM (1962): *A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0023. sz. parancsa.* Budapest.

Bognár Károly (szerk.) (1978): *Világpolitikai kislexikon.* Budapest, Kossuth Kiadó.

Brzezinski, Zbigniew (2013): *Stratégiai vízió. Amerika és a globális hatalom válsága.* Budapest, Antall József Tudásközpont.

Burján Jenő (1988): Propaganda az ideológiai diverzió szolgálatában. In: *Belügyi Szemle*, 35. évf. 11. sz. 3–11.

De Mello, Anthony (2005): *Abszurd egypercesek.* Kecskemét, Korda Kiadó.

Deák József (2014): A Belügyi Szemle Tájékoztatójában a médiával kapcsolatban megjelent anyagok (1963-1972). In: *Magyar Rendészet*, 14. évf. 2. sz. 127–137.

Fischer Ferenc (2014): *A kétpólusú világ 1945–1989.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

Füstös Gedeon (1953): A kihágási bíráskodás szerepe és feladatai népi demokráciánkban. In: *Rendőrségi Szemle*, 1. évf. 3. sz. 263–273.

Gergely Jenő – Izsák Lajos (2000): *A huszadik század története.* Szekszárd, Pannonica Kiadó.

Haig Zsolt – Várhegyi István (2005): *Hadviselés az információs hadszíntéren.* Budapest, Zrínyi Kiadó.

Hazánk felszabadulásának 20. évfordulójára. (1965) In: *Belügyi Szemle*, 3. évf. 4. sz. 5–16.

Horváth Jenő – Paragi Beáta – Csicsmann László (2013): *Nemzetközi Kapcsolatok története 1941–1991.* Budapest, Antall József Tudásközpont.

Hrivnák Andrea (1989): A fellazítási politika, az antikommunista ideológiai diverzió néhány sajátossága az 1980-as években. In: *Belügyi Szemle*, 46. évf. 3. sz. 18–24.

Huntington, Samuel P. (2014): *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása.* Budapest, Európa Kiadó.

Kissinger, Henry (1996): *Diplomácia.* Budapest, Panem–McGraw-Hill–Grafo.

Krüszo, Vlagyimir Gavrilovics (1999): *Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт).* [A pszichológiai háború titkai (célok, feladatok, módszerek, formák, tapasztalat).] Forrás: http://svitk.ru/004_book_book/2b/465_krisko-sekrety_psihologicheskoj_voyni.php#_Toc55411404 (2014. 12. 2.)

Lakatos Ernő (1979): A békés egymás mellett élés alakulása. In: *Belügyi Szemle*, 26. évf. 1. sz. 5–11.

M. Szabó Miklós (2008): *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969.* Budapest, Zrínyi Kiadó.

Szabó József (szerk.) (1995): *Hadtudományi lexikon, II. kötet, M–Zs.* Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság.

Szun-ce (i. e. 514–496): *A hadviselés törvényei.* Forrás: <http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm>
(2014. 12. 5.)

SUMMARY

The Role of the Journal "Belügyi Szemle" (Interior Review) in the Ideological Struggle until the Hungarian Change of Regime

DEÁK József

As we can experience today the Cold War, unfortunately, did not end with the collapse of the polarized world system or with EU and NATO memberships. What is more, the classic ideological-theoretical cold-war struggle that once divided Europe and the world has revived as a result of the Ukrainian crisis. What were the characteristics of this old psychological, propaganda war and what methods were used as described in the articles of the Interior Review (Belügyi Szemle)? Can conclusions be drawn for today's situation?